Téma:
Populační trendy

26. 3. 2014

Struktura přednášky:

- Základní demografické trendy
- Vývoj na území současné ČR
- Rodina v průběhu modernizačního procesu

Demografický přechod

- Demografická tranzice či demografická revoluce
- Označuje změny v demografické reprodukci spojené s
  - rychlým poklesem úmrtnosti PROČ?
  - až postupným poklesem porodnosti (přechod porodnosti)
- Země před DP tedy mají nízký přirozený přírůstek, během něho obrovský a po něm opět nízký (až záporný)
- Zjednodušeně jde o přeměnu extenzivních forem reprodukce lidí ve formy intenzivní.
- Demografická revoluce ≠ populační exploze!

Grafický model

- Model čtyřfázový:

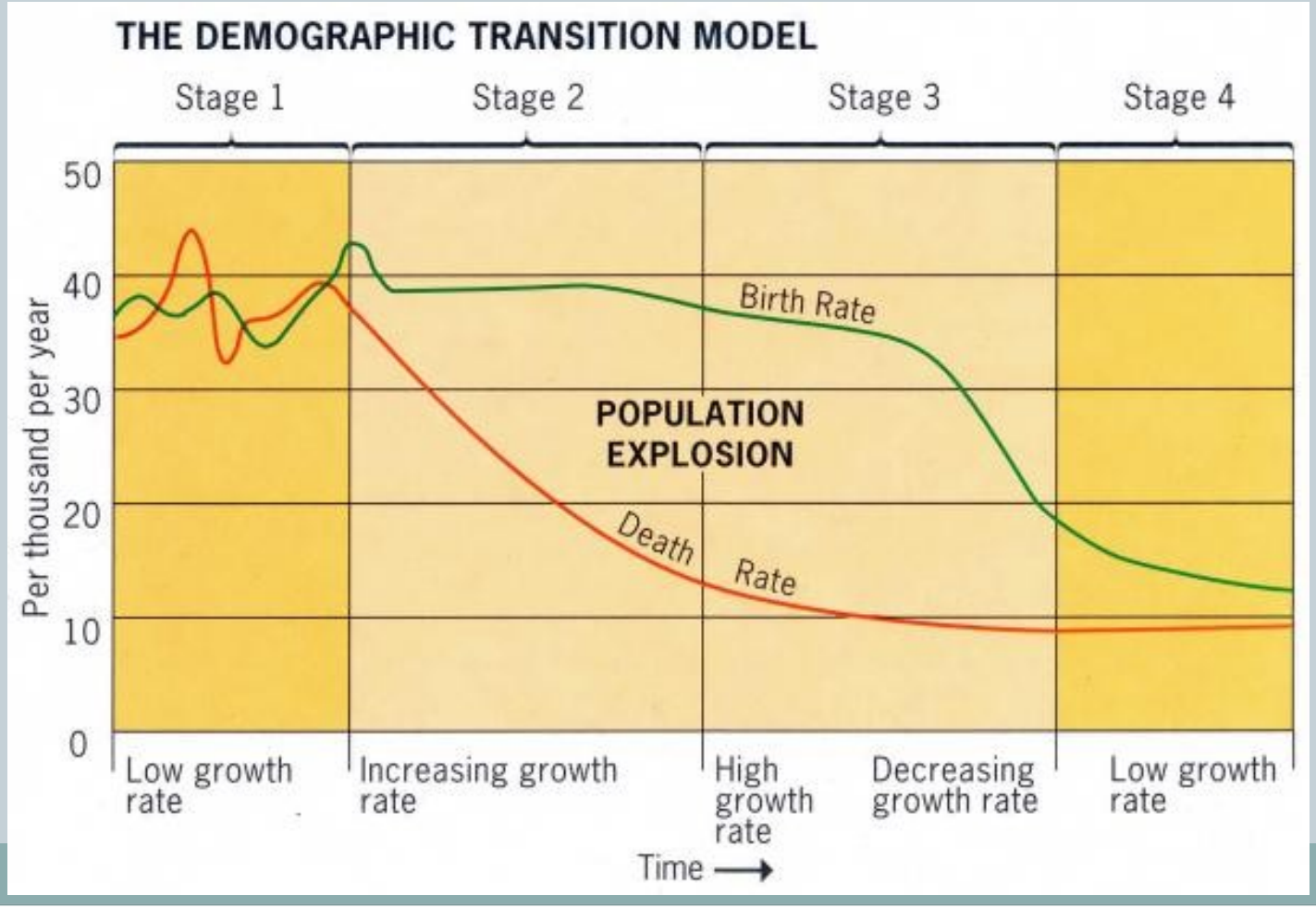

Povaha změn rodiny od tradiční k moderní společnosti

- Po staletí byla rodina (v křesťanském kulturním okruhu) institucionalizovanou legitimizací biologické reprodukce.

  Od počátků 70-tých let prudce stoupá počet nemanželských dětí.
- Tradiční rodina přispívala ke stabilitě společnosti. Tato role rodiny je oslabena.
- Rodinu nahradily formální organizace.
- Párová monogamická rodina → pluralita forem rodinného života.

Pohyb obyvatelstva v Českých zemích 1785 - 2008

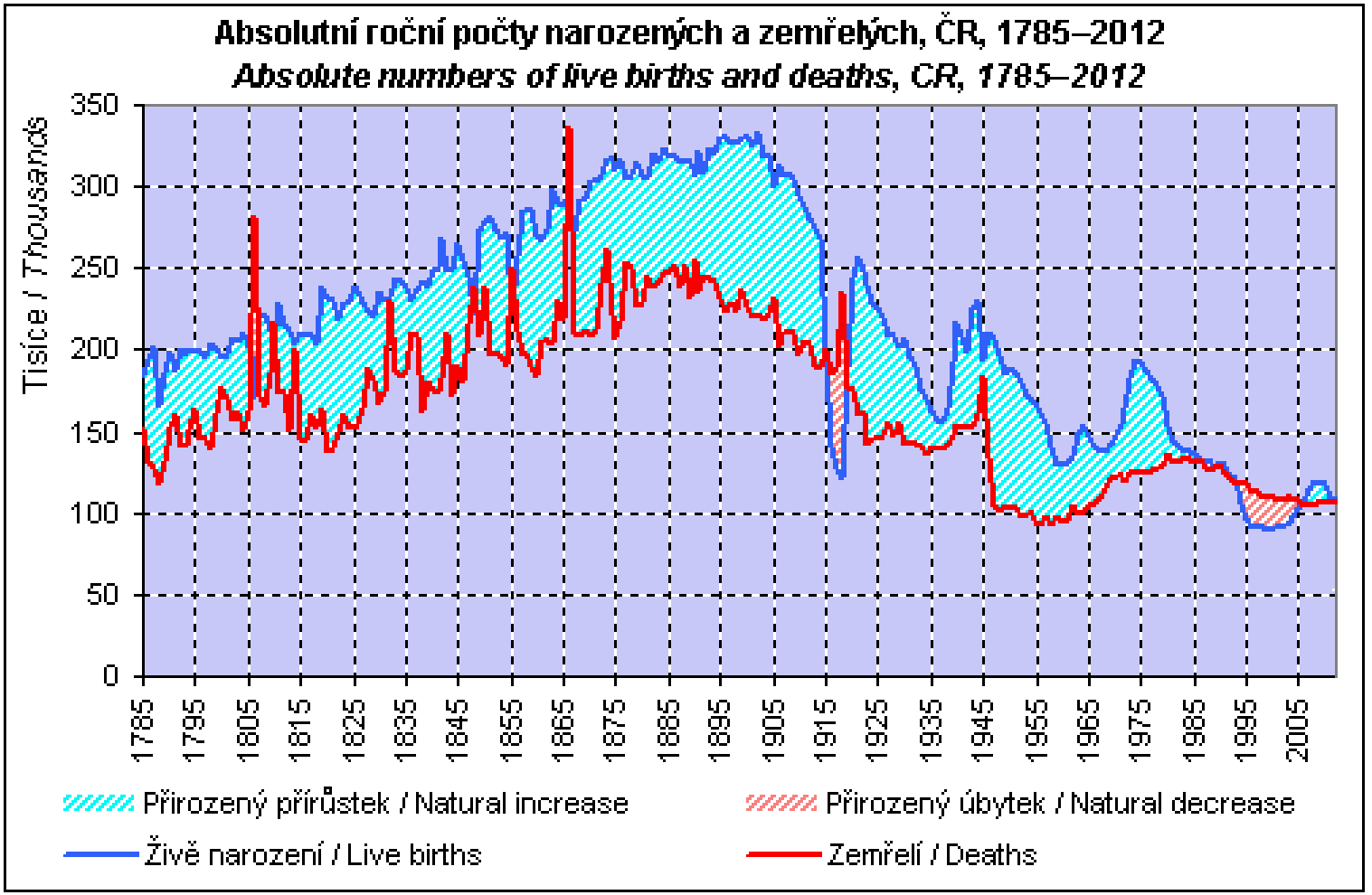

Zdroj: ČSÚ

http://www.czso.cz

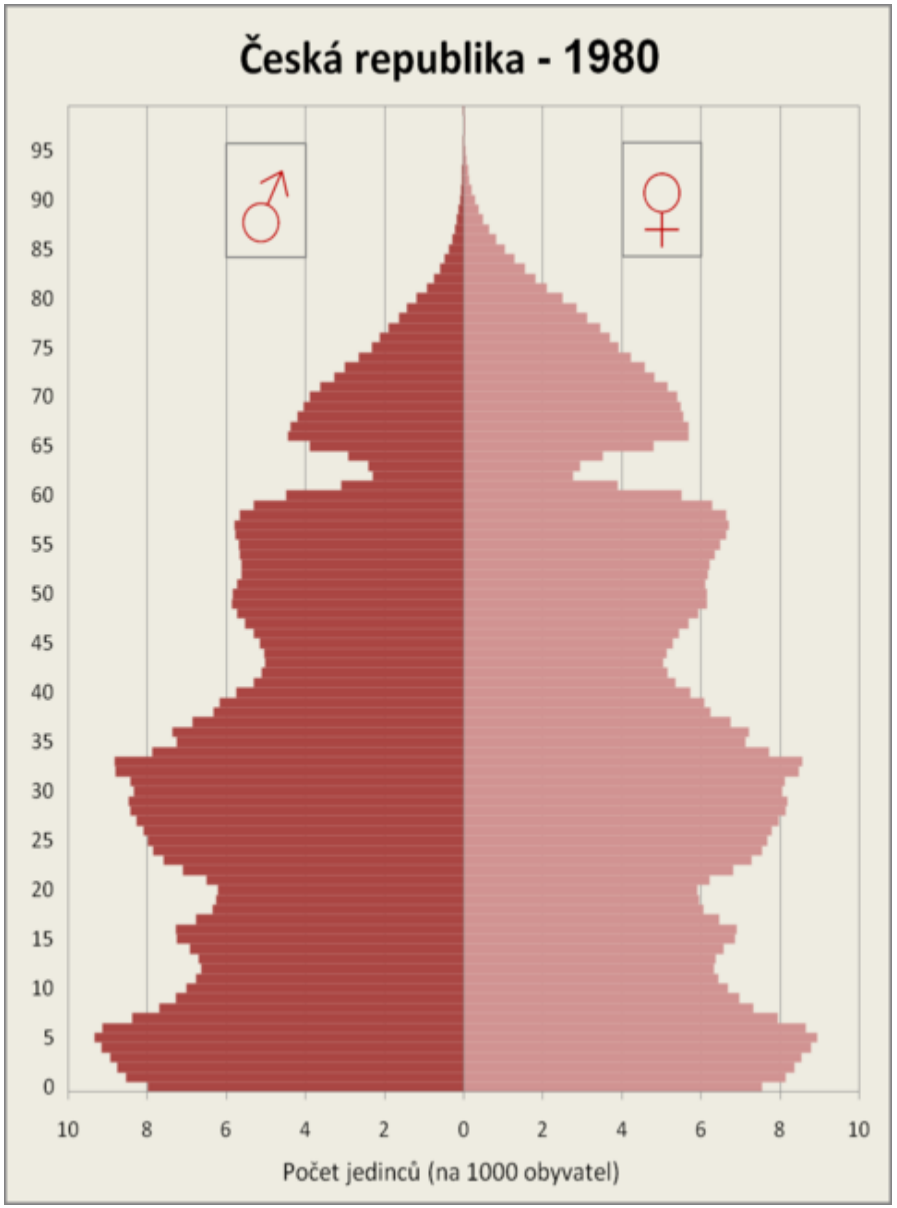
Česká republika - 1980
♂
♀
95
90
85
80
75
70
65
60
55
50
45
40
35
30
25
20
15
10
5
0
10 8 6 4 2 0 2 4 6 8 10
Počet jedinců (na 1000 obyvatel)

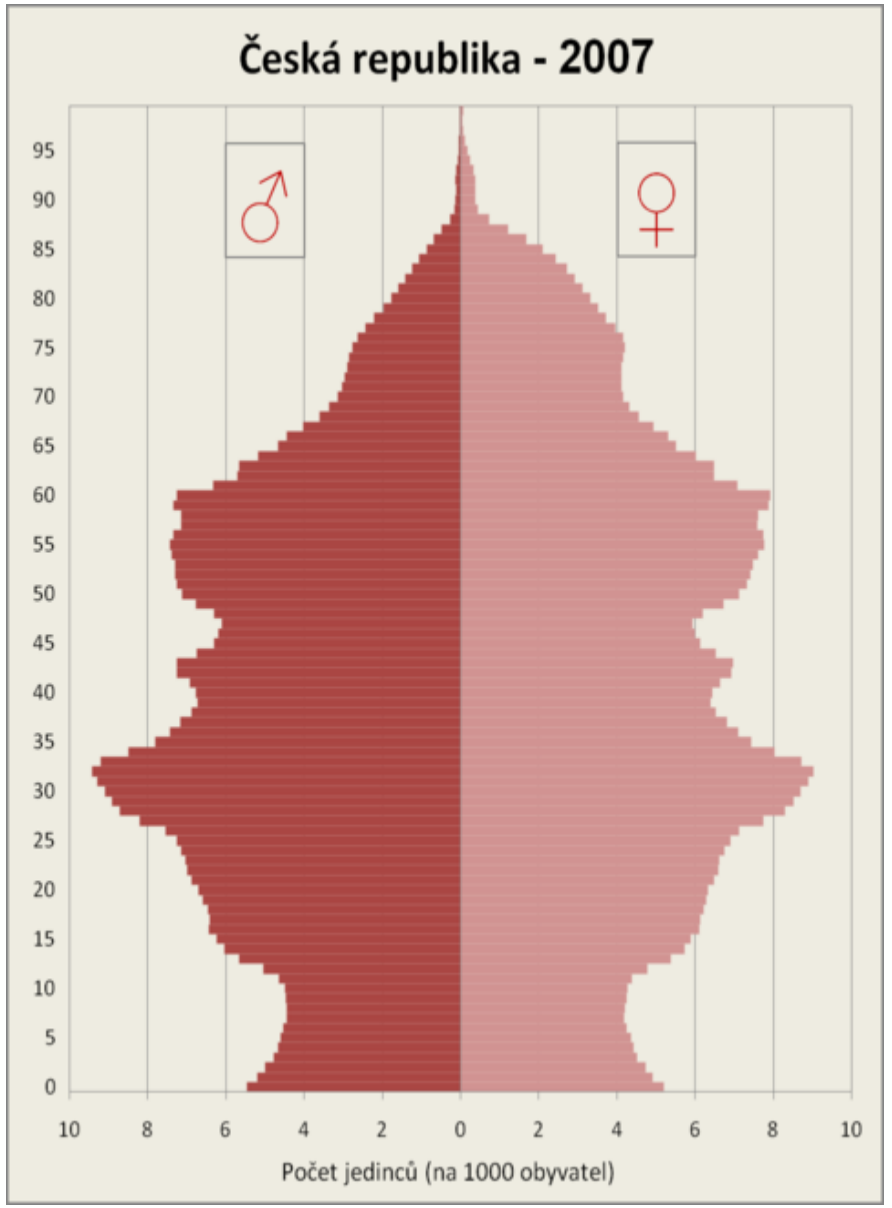
Česká republika - 2007
♂
♀
95
90
85
80
75
70
65
60
55
50
45
40
35
30
25
20
15
10
5
0
10 8 6 4 2 0 2 4 6 8 10
Počet jedinců (na 1000 obyvatel)

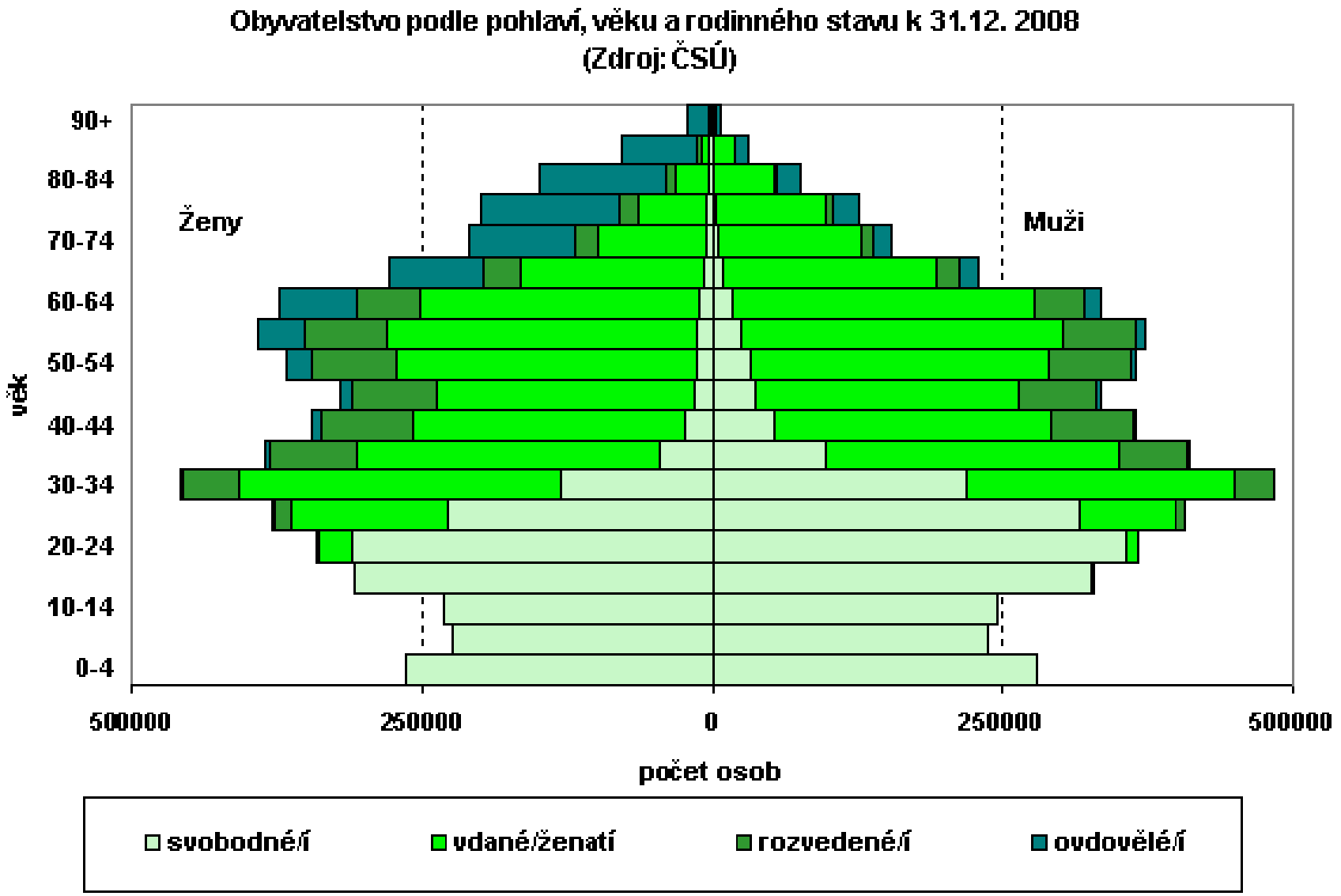
Obyvatelstvo podle pohlaví, věku a rodinného stavu k 31.12. 2008
(Zdroj: ČSÚ)
Ženy
Muži
věk
90+
80-84
70-74
60-64
50-54
40-44
30-34
20-24
10-14
0-4
500000
250000
0
250000
500000
počet osob
svobodné/í
vdané/ženatí
rozvedené/í
ovdovělé/í

Ukazatel	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Živě narození	90 715	105 831	114 632	119 570	118 348	117 153	108 673
Zemřelí	107 755	104 441	104 636	104 948	107 421	106 844	106 848
z toho do 1 roku věku	360	352	360	338	341	313	298
Sňatky	52 374	52 860	57 157	52 457	47 862	46 746	45 137
Rozvody	31 586	31 415	31 129	31 300	29 133	30 783	28 113
Potraty	45 057	39 959	40 917	41 446	40 528	39 273	38 864
z toho interrupce	32 528	25 352	25 414	25 760	24 636	23 998	24 055
Přistěhovalí	12 918	68 183	104 445	77 817	39 973	30 515	22 590
Vystěhovalí	21 469	33 463	20 500	6 027	11 629	14 867	5 701
Přirozený přírůstek	-17 040	1 390	9 996	14 622	10 927	10 309	1 825
Přírůstek stěhováním	-8 551	34 720	83 945	71 790	28 344	15 648	16 889
Celkový přírůstek	-25 591	36 110	93 941	86 412	39 271	25 957	18 714
Střední stav obyv. (v tis.)	10 224,2	10 266,6	10 322,7	10 429,7	10 491,5	10 517,2	10 496,7

Ukazatel	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tab. prvosňatečnost muži (%)	66,0	62,9	64,5	59,6	56,1	54,9	53,5
ženy (%)	72,5	69,7	71,1	66,1	62,7	61,6	61,0
Průměrný věk při 1. sňatku - muži	29,3	31,0	31,2	31,4	32,0	32,2	32,2
ženy	26,9	28,4	28,6	28,8	29,2	29,4	26,6
Uhrnná rozv. (%)	44,7	48,7	48,7	49,6	46,8	50,0	46,2
Průměrná délka manž. při rozvodu	11,3	12,0	12,3	12,3	12,5	12,7	12,9
Uhrnná plodnost	1,15	1,33	1,44	1,50	1,49	1,49	1,43
Průměrný věk matek	27,5	28,9	29,1	29,3	29,4	29,6	29,7
Průměrný věk matek při 1. porodu	25,3	26,9	27,1	27,3	27,4	27,6	27,8
Podíl živě nar. mimo manželství (%)	23,5	33,3	34,5	36,3	38,8	40,3	41,8
Uhrnná potratovost	0,60	0,53	0,54	0,54	0,53	0,51	0,52
Uhrnná indukovaná potratovost	0,44	0,34	0,34	0,34	0,33	0,32	0,32
Naděje dožití při narození - muži	72,1	73,4	73,7	74,0	74,2	74,4	74,7
ženy	78,4	79,7	79,9	80,1	80,1	80,6	80,7
Kojenecká úmrtnost (‰)	4,0	3,3	3,1	2,8	2,9	2,7	2,7

Pro zobrazení úhrnné plodnosti *viz*:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Total_fertility_rate,_by_NUTS_2_regions,_2011_(1)_(number_of_live_births_per_woman).png&filetimestamp=20130528081447

Pro zobrazení informací o sňatečnosti:

http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost

Hajnalova linie

- Teorie rozdílných typů rodin a rodinného chování dle geogr. polohy
- Západoevropská (včetně ČR) x východoevropská rodina
  - Rozdíly: sňatkový věk, šíře rodiny, podíl „starých mládenců“ (tedy celoživotně svobodných mužů) atd.

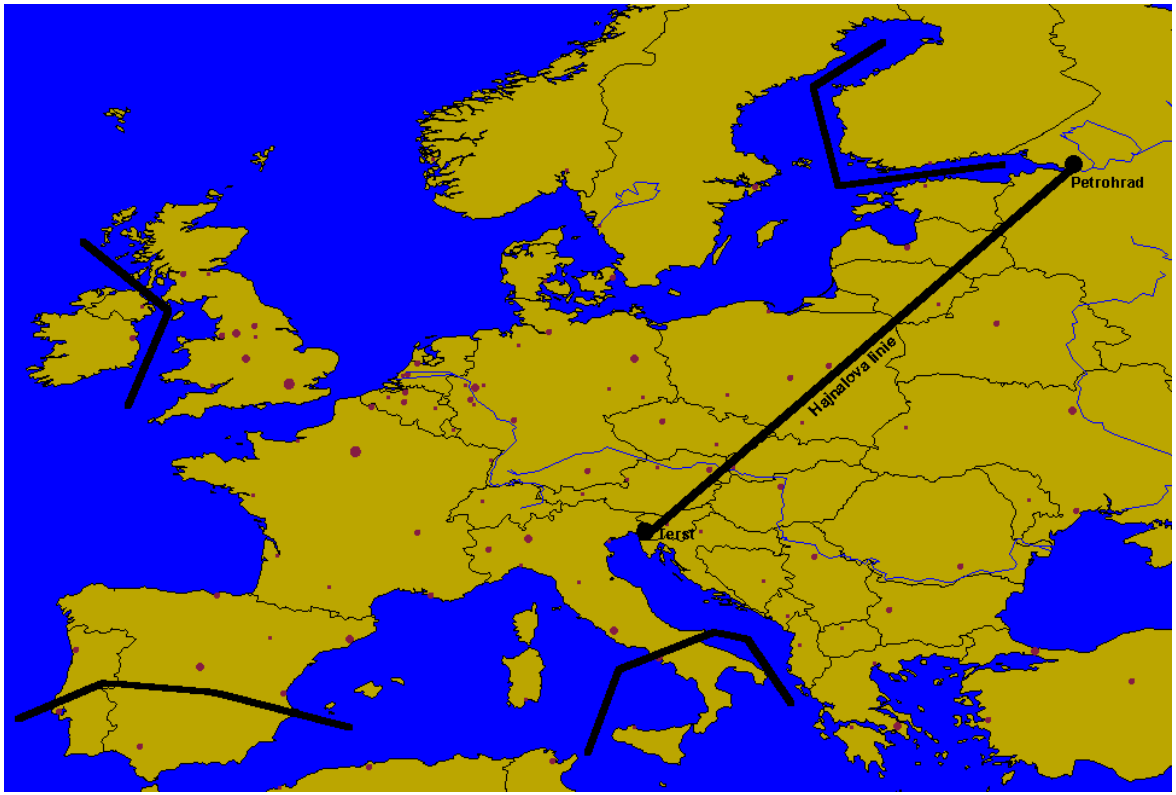

Postoje k dělbě rolí v rodině v Evropě I

- Ačkoliv patří evropské společnosti do stejného kulturního okruhu, přes řadu společných trendů, které je zasahují, se postoje k rozdělení rolí v rodině v evropských zemích diferencují.
- Rozdíly mezi jednotlivými evropskými státy souvisí s odlišným sociálně-ekonomickým a kulturním kontextem jednotlivých evropských zemí
- Země Evropy se liší mírou integrace žen do pracovního trhu a celkovým charakterem sociální a rodinné politiky.
- Důležitým faktorem, který ovlivňuje postoje k zaměstnání ženy a vnímání možností kombinace rodinných a pracovních odpovědností, je dostupnost institucí péče o děti (Alwin – Braun – Scott 1992 dle Chaloupková, Šalamounová 2004)

Graf 1: Vývoj měr plodnosti podle věku, srovnání rok 1990 a 2003

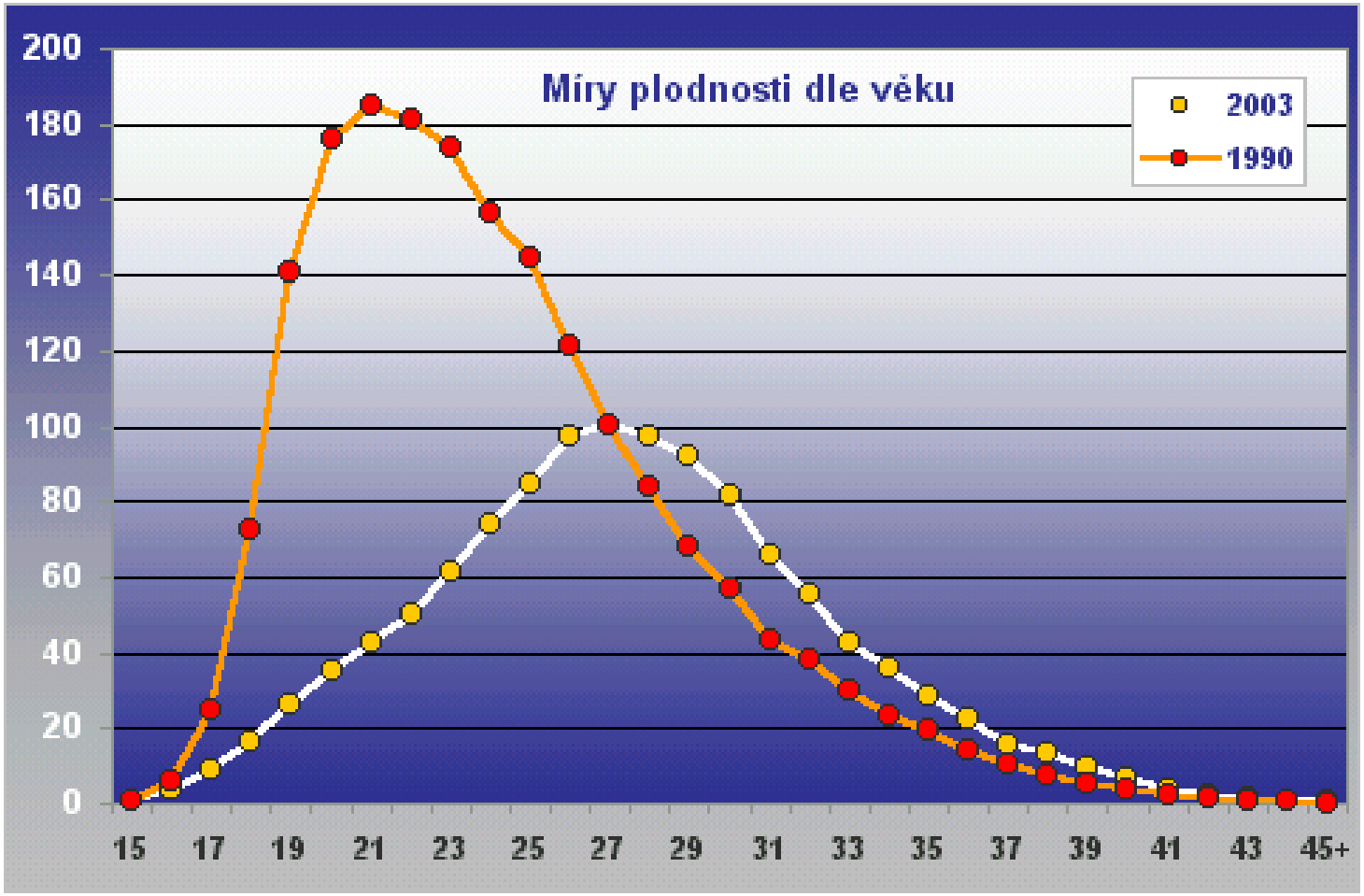

Dostupné na http://www.demografie.info/?cz_porodnostukazatele

Výzkumy mapující téma rodinného a reprodukčního chování

- **Family and Fertility Survey** (Šetření rodiny a reprodukce), jde o průběžná mezinár. šetření prováděná pod záštitou Evropské ekonomické komise OSN (českou část zajišťoval Český statistický úřad)

  Odkaz: http://www.unece.org/pau/ffs/ffs.htm
- **ISSP 2002 a 2003**

  Odkaz:

  http://www.issp.org/

Literatura

- Chaloupková, Šalamounová: *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě.* Praha: SÚ AV ČR, 2004.
- Možný, I.: *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2008.
- Možný, I.: *Sociologie rodiny*. Praha: SLON, 1999.
- Rabušic, L.: *Kde ty všechny děti jsou?* Praha: SLON, 2001.
- Sirovátka, T.: *Rodinné chování a rodinná politika v ČR*. In: Mareš, Potočný (eds.) Modernizace a česká rodina. Brno: B&P, 2003, str. 37-59. (kapitola ve sborníku)